

Алексеј Баранов

ЗНАЧАЈ ПОДУНАВЉА У РУСКОЈ ГЕОПОЛИТИЦИ ОД XVIII ДО ПОЧЕТАК XXI ВЕКА

Сажетак

Аутор чланка истражује значај Подунавља у руској геополитици током XVIII и почетком XXI века. Рад се заснива на парадигми реализма у међународним односима и историјско-упоредној анализи. Утврђују се сличности и разлике у циљевима геополитике Руске империје, СССР-а и Руске Федерације у односу на земље Подунавља. Уочавају се одлике дискурса перцепције Подунавља у руској геополитичкој мисли.

Кључне речи: геополитика, Русија, Подунавље, XVIII и почетак XXI века.

Увод

Актуелност теме рада је у томе што је Подунавље током XVIII и почетком XXI века важан геополитички простор за Русију, који повезује православну, западну и исламску цивилизацију. Многе земље Југоисточне Европе имају православно и словенско становништво. Ови параметри Дунавског региона га претварају у „земље плиме и осеке” између Русије, Запада и Истока. Неопходно је проценити улогу Подунавља у руској геополитици од XVIII до почетка XXI века како на нивоу доктрина тако и на нивоу практичног деловања државе.

Чланак се заснива на парадигми реализма у међународним односима и историјско-упоредној анализи. Такав избор обезбеђује да се узму у обзир ресурси, однос снага и интереса у регионалним

геополитичким процесима. Изабрана теоријска основа омогућава да се утврди корелација између идеолошких намера и прагматичног деловања у геополитици. Чланак има генерализујући теоријски карактер и рађен је у жанру макроисторије.

Сврха чланка је да се утврди значај Подунавља у геополитици Руског царства, СССР-а и Руске Федерације током XVIII и почетком XXI века.

У руској научној традицији појам „Подунавље” се ретко користи, много чешће се користе појмови „Балкан” и „Југоисточна Европа”. Спроводно истраживање на територијалном нивоу, које обухвата Хрватску, Србију, Румунију и Бугарску. По потреби се помињу подаци о другим земљама и међународним подручјима.

Степен развијености теме у руској и страној историографији је недовољан. Совјетски историчари су углавном објављивали радове о односима са Русијом/СССР разних земаља Подунавља (Бугарске [1; 2]) и Југославије [3; 4]). Ређе се обрађала пажња на Балкан као целовитост, на пример, у радовима В.Н. Виноградова [5] и Л.И. Нарочницеке [6], с тим да је пажња била усмерена на кључне историјске догађаје, а не на холистичко разумевање историје међународних односа.

Савремени руски истраживачи створили су радове о политици Петра Великог на Балкану (И.И. Лешчиловска) [7], о дипломатији и војним напорима Русије у време Катарине Велике (В.Н. Виноградов) [8], И.И. Лешчиловска [9]. Први пут је почела да се поклања пажња неоствареним геополитичким пројектима, укљ. Грчки пројекат (О.И. Елисејева) [10] и стварање уставних монархија на Балкану (В.Иа. Гросул) [11]. Историјско истраживање постепено је обogaћено концептима, методама и појмовним апаратом геополитике. На пример, чланци В.М. Хевролине [12] и Н.С. Кињапине [13] о руској стратегији на Балкану 1860-70-их година. По први пут су дискутабилни проблеми совјетско-југословенских односа почели да се откривају на основу декласификованих извора. Овај тренд се манифестовао у монографији Иу.С. Гиренка [14] и колективном раду који је приредио К.В. Никифоров [15].

Међу радовима политиколога и међународних специјалиста, потребно је поменути, пре свега, фундаменталне радове Е.Иу. Гускове, који откривају правац руске спољне политике током распада социјалистичке Југославије и НАТО агресије [16; 17]. Пономарјова је распад Југославије схватила у контексту система међународних

односа 1990-2020-их. и криза националних суверених држава [18]. Важан допринос проучавању теме даје и С.А. Романенко, који систематски проучава руско-југословенске односе империјалног, совјетског и модерног периода [19]. Новина је рад В.Н. Рјабцева, који је коментарисао заборављене геополитичке пројекте руских предреволуционарних мислилаца о реконструкцији Подунавља [20]. Истраживања о руској спољној политици на Балкану спроводе се у водећим институцијама као што су Институт за славистику Руске академије наука, Московски државни институт за међународне односе и Дипломатска академија Министарства иностраних послова Русије. Одређени допринос развоју руске научне традиције даје Центар за славистику Кубанског државног универзитета [21]. Аутор чланка је објавио више радова о историји и савременом развоју геополитике Југоисточне Европе [22; 23; 24; 25].

Српску научну традицију проучавања геополитике Балкана и руске спољне политике у Подунављу представљају радови С. Лазаревић Радак [26], М. Бјелајца [27], М. Стојадиновића и А. Василеве [28], С. Рељића [29], А. Гајића [30], Д. Пророковића [31]. Историјске студије о овој теми спроводе Џ. Антић [32], А. Животић [33], као и бугарски специјалисти Т. Астарчиева [34] и С. Анчев [35].

Али проблем није довољно проучен. Мало пажње се поклања односу геополитичких пројеката и реалног политичког курса Русије, дугорочних историјских фактора који обезбеђују континуитет империјалне, совјетске и модерне геополитике.

Студија

Прва етапа руске спољнополитичке активности у Подунављу везује се за Кримски и Азовски поход 1687-1696. године. Док је био у Великом посланству у Европи, цар Петар I је настојао да створи коалицију хришћанских држава против Османског царства. У писму од 10. септембра 1697. патријарху све Русије Адријану, цар је поставио задатак да освоји поморске путеве преко Црног мора и ослободи православне народе од османског јарма [36, стр. 194]. Делимично, овај став је био резултат притужби, руском амбасадору у Бечу, патријарха Арсенија III Чарнојевића на угњетавање Османлија. Владари (управитељи) Молдавије и Влашке, које су зависиле од Османског царства, затражили су 1698. прихватање њихових кнежевина у руско поданство [36, стр. 798]. Као резултат тога, руски

амбасадор П.Б. Возњицин је први пут на Карловачком мировном конгресу поставио питања давања слободе вероисповести и праведног опорезивања свим православним народима Османског царства. Русија је такође тражила слободу трговине за своје поданике у турским поседима копном и морем, надајући се да ће доћи до Дунава, где би Русију подржали православни народи. Први пут је организовано прикупљање географских, историјских, политичких података о јужним Словенима, које је на Јадрану урадио Г.Г. Островски, П.А. Толстој, С.Л. Владиславич-Рагузински и др. Многи представници српске елите изразили су спремност да се из аустријскихседа преселе у Русију, а у случају рата са Турцима да подигну устанак. После објаве рата од стране Османског царства, 28. фебруара и 23. марта 1711. године, Петар I је послао писма југословенским народима, позивајући их да се боре за православну веру и помогну руским трупам. Посебно је примећено да Русија не тежи да припоји земље подунавских Словена, већ само жели да их ослободи од османског ропства [3, стр. 29–30; 37, том XI, бр. 1, стр. 153, 225–227]. Писма су достављена Србији и Црној Гори, као и Влашкој и Молдавији. После тога се суверен Молдавије, Д.Кантемир, прогласио савезником Русије, попут црногорског митрополита. У Србији су створени одреди на челу са М. Милорадовићем, који су водили војне операције против Турака. Нажалост, Прутски поход Петра I (1711) завршио се поразом, што је приморало Русију да потпише мир са Отоманским царством.

За спровођење амбициозног програма ослобођења православних народа од османског јарма почетком XVIII века још није било услова. Истовремено, иселјавање многих учесника антиосманске борбе у Русију учврстило је везе између православних народа Подунавља и Руског царства. Од 1715. године Русија је непрестано пружала економску помоћ, слала свештенство и црквену литературу у земље јужних Словена. Досељеницима из Србије, Влашке и Молдавије додељена су земљишта на југу Русије, а један број досељеника постали су руски официри (Милорадовићи, Змајевић, Текелија и др.).

Друга етапа руске геополитичке активности у Подунављу почиње ступањем на престо Катарине II (1762). После почетка руско-турског рата, царица се обратила балканским православним народима са манифестом, позивајући их да се боре против Османлија и протерају их из Цариграда. У борбама је учествовао значајан број Срба. Године 1770. делегација Влашке и Молдавије тражила је од Катарине II да прихвати њихове кнежевине као поданике. У

руским захтевима за склапање мира (1771) први пут је изнет захтев за самосталност ових Дунавских кнежевина [38, стр. 139]. Руски амбасадор у Цариграду А.М. Обресков је такође изнео захтев за заштиту православља у османским поседима од стране Русије и то је укључено у Кучук-Каинарџијски мировни уговор из 1774. године [38, стр. 221, 225, 245]. По завршетку рата део Срба и Грка који су се борили на страни Русије преселио се у земље Новорусије [39].

„Грчки пројекат” Катарине II (изражен у писму царице аустријском цару Јосифу II 1782. године) савремени историчари оцењују контрадикторно. В.Н. Виноградов сматра предлоге за стварање православне Дакије и Грчког краљевства (царства), освојеним од Османлија, само „провокацијом” руске царице, смишљеном да поремети интриге аустријске дипломатије. Сам пројекат се приписује А.А. Безбородку и оцењује се нереалним, иако је В.Н. Виноградов признао да је касније из пројекта израсла независност балканских држава [8, стр. 61–62, 64]. Напротив, О.И. Елисејева, на основу темељне анализе архивских извора, сматра коауторима пројекта Катарину II, Г.А. Потемкина и А.А. Безбородка. „Грчки пројекат” је први пут повезао дипломатске и династичке мотиве политике са географским положајем Русије. Доказано је да је идеју о стварању православних држава на Балкану Катарина II износила све до своје смрти [10].

Трећа етапа руске геополитике у региону обухвата прву трећину XIX века. Она се повезује са охрабривањем стицања аутономије од стране православних народа потчињених Османском царству. Године 1804–1812. године одвија се српски устанак који је довео до стицања аутономије. Током руско-турског рата 1806-1812. године адмирал Д.Н. Сењавин је користио луке Котор и Дубровник, као и Републику Уједињених Јонских острва, као војне базе. Током руско-турских ратова у Влашкој и Молдавији створена је руска управа, уведени прогресивни закони и обезбеђена равноправност православних [11, стр. 168–172]. Пројекти Русије у односу на Србију (1807-1811) предвиђали су увођење устава и ограничавање власти наследног кнеза од стране Сената. После присаједињења Бесарабије Руском царству (1812) од 1818. до 1828. године била је на снази „Повеља о формирању Бесарабске области”, која је такође имала функцију устава. Што се тиче Влашке и Молдавије припреме за увођење уставних аката вршене су од 1820. до 1827. године. Највећи успон руског утицаја у подунавским земљама дешава се после

Адријанополског договора из 1829. и Ункјар-Искелесијског договора из 1833. године. У ово време Русија добија право покровитељства над Србијом и постиже потписивање, од стране султана Махмуда II, повеље о српској аутономији 1838. године.

Значајну штету руском утицају на Балкану нанео је Кримски рат 1853-1856. године. Поред блокирања руског територијалног напредовања, Париски договор је фиксирао непријатељску позицију Аустријског царства, које је раније било савезник Русије. У условима буржоаских револуција и модернизације друштва у Подунављу развијају се конкурентни пројекти изградње нација: паннемачки, мађарски, српски, бугарски итд. Британска империја, Француска и Аустроугарска учиниле су све да смање руски утицај на Балкану и неминовни слом Османског царства претворе у своју корист. Треба истаћи окупацију Босне и Херцеговине од стране аустријских трупа, као и жалосне резултате Берлинског конгреса из 1878. године за Русију и словенске државе. Територија Бугарске кнежевине је знатно смањена, руски цивилни и војни саветници су повучени из ове земље, а 1885. године кнез Александар Батенберг је свргнут и замењен пронемачким кнезом из династије Сакс-Кобург-Гота. Као резултат тога, Бугарска, Србија и Румунија су почеле да се фокусирају на земље немачког блока, повећала се зависност привреда балканских земаља од Немачке и Аустроугарске. Западне земље су користиле стратегију „балканизације”, која је подразумевала економско поробљавање и повлачење слабих земаља из руског утицаја, као и изазивање међудржавних сукоба [40].

Руско царство у периоду А.М. Горчакова следило је курс опрезне подршке православним народима, њиховом окупљању и притиску на Отоманско царство. Године 1866. Србија и Црна Гора потписале су споразум о припреми рата против Османлија, Грчка се спремала да се придружи споразуму. У Румунији и Србији припремали су се бугарски устанички одреди. Значајан део руске елите, посебно министар војни Д.А. Миљутин и посланик у Цариграду Н.П. Игњатијев, били су присталице повећане помоћи православним народима све до објаве руско-турског рата. На пример, Н.П. Игњатијев је послао неколико нота руском Министарству спољних послова. У белешци од 27. децембра 1866. године позива на обуку српских и грчких официра у руској војсци, стварање складишта наоружања за њих, припрему агитатора за операције у турској позадини итд. Као резултат победоносног рата, како је

рекао Н.П. Игњатијев, упркос интервенцији европских земаља, на Балкану ће настати низ националних држава, Константинопол ће постати слободан град под руском војном контролом, а Османско царство ће се распасти [12, стр. 43–44]. Таква прогноза је била апсолутно утопијска. Касније је Н.П. Игњатијев ублажио свој став, надајући се устанцима самих балканских народа и њиховом уједињењу против османског јарма, што је захтевало превазилажење низа дугогодишњих међусобних сукоба. Такође је предложио мере „меке моћи”: да се повећа економски и културни утицај Русије на православне народе Балкана, конкуришући Западу. Али таква стратегија је остала нереална због слабости руске економије.

Геополитички утицај Русије у подунавским земљама је опао после 1878. године. Русија је прешла на дефанзивну стратегију. У овом контексту карактеристичне су белешке министра војног Д.А. Миљутина од 5. октобра 1880. године. Увиђајући неминовност скорог слома Османског царства због унутрашњих противречности, Миљутин је позвао на стварање Балканске конфедерације. Њени учесници би биле независне државе које би добиле природне границе на етно-језичкој основи. Миљутин је на Црноморски мореуз и Мраморно море гледао као на неутралну територију под надзором међународне комисије великих сила; ова територија би требало да буде демилитаризована [13, стр. 150-154]. Касније су руски цареви непромењиво одбијали одлучно мешање у балканске послове (на пример, пројекат В. А. Обручева да искрца трупе у Цариграду и подржи Критски устанак Грка) [41]. Акције Руске империје током Првог светског рата на Балкану биле су више чин очаја него рационално прорачуната стратегија.

У поређењу са империјалном геополитиком, совјетски курс у Подунављу заснивао се на принципима „класне солидарности” и „интернационализма”, подршке комунистичким и левичарским партијама. Ово посебно важи за 1918–1932. годину. Касније је И.В. Стаљин усмеравао Коминтерну и руководство комунистичких партија да створе антифашистички фронт; препоручивало се да се социјалистичке трансформације пре 1948. године не форсирају [42]. Совјетско-југословенски сукоб се објашњава пре свега глобалном конфронтацијом Истока и Запада у Хладном рату, која је ипак изнедрила оригинални модел социјализма у Југославији и раст етноконфесионалних сукоба [43; 44]. Године 1955–1989. на Балкану су постојале сфере утицаја НАТО-а и Варшавског пакта, као и несврстаних држава, зона без нуклеарног оружја.

Нажалост, 1990-их Русија није показала самосталност у геополитици на Балкану. Први знаци неслагања са Западом (обарање авиона премијера Примакова изнад Атлантика и јурњава руских падобранаца из Босне у Приштину 1999. године) остали су симболични гестови. До 2008. године Русија се ограничавала на подршку послератној изградњи мира и међународном решењу у Босни и на Косову. До активирања руске дипломатије долази тек након Минхенског говора В.В. Путина 2007. године и проглашење независности Косова. Руска Федерација води геополитику према земљама Балканског полуострва на бази равноправне и обострано корисне сарадње, засноване на схватању савременог међународног система као мултиполарног. Русија не нуди балканским земљама, као ни било којим другим, стварање војно-политичких блокова [45, стр. 13–19]. Ресурси и методе геополитичког утицаја Русије, као и других држава и међународних организација, представљају разгранат систем. Могуће је издвојити економске, културно-историјске, дипломатске и војно-политичке ресурсе утицаја. У спољнополитичкој сфери развила се међусобна блискост интереса и позиција Русије и Србије, што није случај у односима Русије са остатком балканских земаља. Као што је познато, Руска Федерација је доследно осудила агресију НАТО-а на Југославију 1999. године, не признаје самопроглашену државу Косово и брани територијални интегритет Србије. Русија је блокирала резолуцију Савета безбедности УН из 2015. године којом се Срби оптужују за геноцид у Сребреници. Русија подржава неутралност и вишевекторску спољну политику Србије.

Закључци

Руска држава је први пут почела да формулише своје циљеве у односу на Подунавље управо у доба владавине Петра Великог (1696–1725). Најактивнију политику Руско царство је водило на Балкану од 1774. до 1853. године. Истовремено, и касније је Русија показивала појачано интересовање за Подунавље, намеравајући да оствари савезничке односе са новим државама на Балкану у контексту постепеног распада Османског царства. Совјетска идеологија, са својом наизглед супротношћу предреволюционарном православном месијанизму, такође је дала аргументе за деловање СССР-а у Подунављу. Након распада СССР-а, Руска Федерација није имала тако значајне ресурсе утицаја на Балкану као њени историјски

претходници. Међутим, испољава се континуитет прагматичних интереса руске геополитике, враћа се значај цивилизацијских и конфесионалних фактора, који су 1918-1991. године били у другом плану. Дакле, руска геополитика у односу на Подунавље има знаке континуитета кроз XVIII и почетак XXI века.

Превела с руског Татјана Вучинић-Маљевић

Литература:

1. Мельцер Д.Б. Советско-болгарские отношения (1917–1935 гг.). Минск: Изд-во БГУ, 1975. 222 с.
2. Советско-болгарские отношения и связи: документы и материалы / отв. ред. Л.Б. Валев, В. Хаджиниколов. М.: Наука, 1976. Т. 1. 651 с.; 1981. Т. 2. 768 с.
3. Политические и культурные отношения России с югославянскими землями в XVIII в. Документы / отв. ред. А.Л. Нарочницкий, Н. Петрович. М.: Наука, 1984. 430 с.
4. Гиренко Ю.С. Советский Союз – Югославия: традиционная дружба, всестороннее сотрудничество. М.: Международные отношения, 1975. 87 с.
5. Международные отношения на Балканах: сборник / отв. ред. В.Н. Виноградов. М.: Наука, 1974. 331 с.
6. Нарочницкая Л.И. Россия и национально-освободительное движение на Балканах 1875–1878 гг. М.: Наука, 1979. 144 с.
7. Лещиловская И.И. Пётр I и Балканы // Вопросы истории. 2001. № 2. С. 46–57.
8. Виноградов В.Н. Век Екатерины II: прорыв на Балканы // Новая и новейшая история. 1996. № 4. С. 43–64.
9. Лещиловская И.И. Балканская политика Екатерины II // Вопросы истории. 1999. № 2. С. 29–41.
10. Елисеева О.И. Геополитические проекты Г.А. Потёмкина. М.: Институт российской истории РАН, 2000. 342 с.
11. Гросул В.Я. Российский конституционализм за пределами России // Отечественная история. 1996. № 2. С. 166–179.

12. Хевролина В.М. Российская дипломатия и Балканский вопрос во второй половине 60-х годов XIX века: стратегия и тактика // Отечественная история. 2005. № 1. С. 39–56.
13. Киняпина Н.С. Балканская конфедерация в планах военного министра России Д.А. Милютин // Отечественная история. 1996. № 3. С. 150–154.
14. Гиренко Ю.С. Сталин – Тито. М.: Политиздат, 1991. 432 с.
15. Югославия в XX веке: Очерки политической истории / отв. ред. К.В. Никифоров. М.: Индрик, 2011. 888 с.
16. Гуськова Е.Ю. Югославия: Необъявленная война. Агрессия НАТО и процесс мирного урегулирования. СПб.: Владимир Даль, 2020. 512 с.
17. Гуськова Е.Ю. Внешняя политика России в годы югославского кризиса (1985–1995). СПб.: Владимир Даль, 2022. 457 с.
18. Пономарёва Е.Г. Балканский рубеж России. Время собирать камни... М.: Книжный мир, 2018. 320 с.
19. Романенко С.А. Югославия, Россия и «славянская идея»: вторая половина XIX – начало XXI века. М.: Институт права и публичной политики, 2002. 624 с.
20. Рябцев В.Н. Геополитическая мысль в России за последние сто лет: 1914–2014 гг. Ростов н/Д: Фонд науки и образования, 2015. Вып. 1. 367 с.; Вып. 2. 343 с.; Вып. 3. 370 с.
21. Сербия, Славянский мир и их соседи: вопросы истории и культуры / науч. ред., сост. Э.Г. Вартаньян, О.В. Матвеев. Краснодар: Традиция, 2019. 290 с.
22. Баранов А.В. Политический статус Косово и Метохии в контексте регулирования этнополитических конфликтов и геополитической экспансии // Косово и Метохија 1912–2012. Косовска Митровица: Изд-во Филозофски факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2013. С. 113–127.
23. Баранов А.В., Рашкович-Талович В. Геополитическое значение России для безопасности на Балканах // Политика националне безбедности. Београд: Институт за политичке студије, 2019. Т. 17, № 2. С. 189–216.

24. Baranov A.V. Geopolitics in Contemporary Southeast Europe: Energy Diplomacy, Transport Lines, Areas and Key-Points // Geopolitical and Security Challenges in Southeastern Europe / eds.: D. Stanar, M. Stojadinović. Belgrade: Center for Strategic Forecast, 2019. P. 15–38.
25. Баранов А.В. Политические конфликты в слабых государствах: история и современность (на материалах Югославии и Украины). Краснодар: Кубанский государственный университет, 2022. 260 с.
26. Лазаревић Радак С. Space and Place of the Balkans: A Geocritical Perspective // Српска политичка мисао. Београд, 2020. № 4. С. 205–225. <https://doi.org/10.22182/spm.7042020.11>
27. Бјелајац М. Балкан балканским народима или Балкан империјама: како до мира и просперитета? // Политика националне безбедности. Год. XI, vol. 18. 2020. № 2. С. 9–38.
28. Stojadinovic M., Vassileva A. Overcoming the Balkan Stereotypes in the Approach Towards Regional Cooperation. Lessons Learnt // Geopolitical and Security Challenges in Southeastern Europe / eds.: D. Stanar, M. Stojadinović. Belgrade: Center for Strategic Forecast, 2019. P. 39–62.
29. Релјић С. Москва «Трећи Рим» међу историјским силама // Политика националне безбедности. 2019. Год. X, vol. 17. № 2. С. 87–108.
30. Гајић А. Руска спољна политика и њени геополитички интереси на Балкану // Политика националне безбедности. 2019. Год. X, vol. 17. № 2. С. 133–153.
31. Пророковић Душан. Положај Русије у мултиполарном свету и стратешке опције Србије // Српска политичка мисао. Београд, 2023. № 1. С. 41–64.
32. Antić Č. The History of Serbia. Beograd: Laguna, 2018. 348 p.
33. Životić A. Jugoslavensko-sovjetske vojne suprotnosti (1947–1957): iskušenja savezništva. Beograd: Arhipelag, 2015. 230 s.
34. Астарджиева Т. «Гръцко царство» на П.И. Пестел // Религија, национална идентичност и државност на Балканите през XIX – XXI век. Велико Търново: Университетско издателство «Св. св. Кирил и Методий», 2018. Т. 1. С. 11–29.

35. Анчев С. Балканские государства в политических планах руководства держав-победительниц во второй половине 1940-х гг. // Славянские народы и их соседи во Второй мировой войне. Краснодар: Кубанский государственный университет, 2020. С. 167–181.
36. Письма и бумаги императора Петра Великого. СПб.: Государственная типография, 1887. Т. 1. [2], XXXII, 888, LIII с.
37. Письма и бумаги императора Петра Великого. Т. 11, вып. 1 (январь – 12 июля 1711). М.: Изд-во АН СССР, 1962. 608 с.
38. Дружинина Е.И. Кючук-Кайнарджийский мир 1774 г. (его подготовка и заключение). М.: Изд-во АН СССР, 1955. 368 с.
39. Brandes D. Von den Zaren Adoptiert: Die Deutschen Kolonisten und die Balkansiedler in Neurussland und Bessarabien 1751–1914. München: R. Oldenburg Verlag, 1993. 549 s.
40. История внешней политики России. Вторая половина XIX века / отв. ред. В.М. Хевролина. М.: Международные отношения, 1997. 384 с.
41. Бакулин В.М. Военная подготовка Россией Босфорской экспедиции в 80-х – начале 90-х гг. XIX в.: дис. ... канд. ист. наук. М., 2008. 180 с.
42. Советский фактор в Восточной Европе. 1944–1953: документы: в 2 т. Т. 1 : 1944–1948 / отв. ред. Т.В. Волокитина. М.: РОССПЭН, 1999. 687 с.
43. Баранов А.В. Геополитические причины и уроки кризиса югославского федерализма в 1980–2002 гг. // Религия, национална идентичност и државност на Балканите през XIX – XXI век. Велико Търново: Университетско издателство «Св. св. Кирил и Методий», 2018. Т. 1. С. 248–264.
44. Баранов А.В. Глобальные геополитические трансформации и кризис национальных государств (на материалах Югославии и Украины) // Каспийский регион: политика, экономика, культура. Астрахань, 2016. № 4 (49). С. 84–97.
45. Баранов А.В. Геополитическая конкуренция акторов мировой политики за влияние на современную Сербию // Общество: политика, экономика, право. Краснодар, 2020. № 10. С. 12-20.

Алексей Баранов

ЗНАЧЕНИЕ ДУНАЙСКОГО РЕГИОНА В РОССИЙСКОЙ ГЕОПОЛИТИКЕ, XVIII – НАЧАЛО XXI ВВ.

Автор статьи исследует значение Дунайского региона в российской геополитике на протяжении XVIII – начала XXI вв. Работа выполнена на основе парадигмы реализма в международных отношениях и историко-сравнительного анализа. Определены сходства и различия целей геополитики Российской империи, СССР и Российской Федерации в отношении стран Дунайского региона. Отмечены особенности дискурса восприятия Дунайского региона в русской геополитической мысли.

Ключевые слова: геополитика, Россия, Дунайский регион, XVIII – начало XXI вв.
